

Lyngør historiegruppe

Lyngør historiegruppe ble etablert sommeren 2015 og er en uavhengig gruppe bestående av personer som er interessert i Lyngørs historie, både i smått og stort. Gruppen har som formål å stimulere til å bevare og å gjøre kjent historiske minner knyttet til Lyngør. Disse små skriftstykkene er ledd i dette, og er skrevet av folk som har en historie å fortelle, eller som har kunnskap å dele.

Nr. 20.

Dato: September 2019

LITT OM MALLA OG HENNES HUS I LYNØR

Av Einar Lund Prestrud

Festekontrakt datert 30. september 1783.

No 3 C7timus tolv Skilling 1783.

Jeg underskrevne Ellev Rommensøn, tilstaaer at have Stæd og fæsted, ligesom ieg og herved Stæder og Fæster til Wrol Joensøn og Huustrue en Huusetomt, paa min Eiendom Svalsund Holmen, under Løngør udi Søndeløfs Sogn, hvilken Huuse tomt, Som skal Strække sig fra Bierget, og 9 Favne Sønder efter til vandet, og fra Vandet i Svalsund 6 Favne Wester efter i bemeldte Wrol Joensøn og Huustrue maae bebygge, samt derefter deres Livstiid beboe og bruge med Strand sidder Rætt, imod at iagt-tagge Strand sidder pligter og betalle aarlig Grundeleje Een og een Halv Rigsdaler, dets til bekræftelse under min Haand indre Lyngør den 30te September 1783.

Ellev Rommensøn

Af Dette gienpart Fæste Brev haver jeg annammet originalen hvis Indhold ieg herved under min Haand, Reverserer mig at efterleve indre Lyngøer ut supra.

Wrold Joensøn

Læst og publicered under Retten for det almindelige ting for Strengereid (??) udi Tvedestrand den 24 de october 1783 udi Justis Protokollen Extrahered fol 212 og udi Brev bogen Eitz N:fol: 237 ordlydende indført.

Underskrift

Denne gamle festekontrakten fra 1783 henger på stueveggen i det som kalles "Mallas hus". Min bestemor kjøpte huset etter at Malla var død, og vi har alltid pleid å regne dette året som husets byggeår. Antakelig har vel selve byggingen tatt noen måneder, så huset sto sikkert ikke ferdig før året etterpå, men det gjør jo ikke så stor forskjell.

Kontrakten sier at Wrold Joensøn skal ha "Strand sidder Rætt, imod at iagt-tagge Strand sidder pligter". Hvis man søker på ordet *strandsitter* på nettet, finner man at dette var en person som eide huset sitt, men som leide tomten det sto på. Som navnet sier, lå tomten gjerne nær vannet, og den var uten dyrkbar innmark. En strandsitter var derfor henvist til å livnære seg ved fiske, håndverk eller det som ellers måtte by seg. Et strandsitterhus var derfor et hus for under- eller middelklassen mens de velkjente skipperhusene var typiske overklassehus.

Dette er et postkort fra Bommen i Lyngør fra 1865. "Mallas hus " er helt til høyre i bildet. Den gamle steinbrygga foran huset er på denne tiden under arbeid. Hus nr. to fra høyre har på dette tidspunkt sin gamle svalgang i behold. Huset står det ennå, men det er sterkt ombygget og svalgangen er for lengst borte.

I heftet *Vandring i Lyngør* (Økomuseum Skagerak i samarbeid med Lyngør Vel, 1994) kan man lese at det allerede i 1795 var auksjon i huset etter Wrold Joensøns enke

Bertine Nilsdatter. Huset skal da ha blitt kjøpt av matros Anstein Hansen fra Fie. Folketellingen fra 1815 angir at Anstein på dette tidspunkt var reservelos, at hans hustru het Elen Svendsdatter og at de hadde fem barn. I 1829 ble Anstein enkemann, og han døde fattig i 1841. Huset var imidlertid solgt på auksjon til Anders Olsen (Lyngørs Terje Vigen) allerede i 1837, og han solgte det videre til skreddersvenn Ole Larsen fra Telemark. Ole hadde giftet seg i 1836 med Anna Maria Hansdatter fra Lyngør, og i 1854 fikk de datteren Maren Amalie. Hun arvet etter hvert huset etter sine foreldre og ble boende der hele sitt liv.

I Lyngør gikk Maren Amalie under kallenavnet Malla. Som sin far, livnærte hun seg som herreskredder, og fremdeles kan man se noen gamle trådsneller av tre som er spikret fast til mønsåsen slik at Malla kunne henge fra seg klær der uten at de fikk rustflekker fra spikerne. Det fortelles imidlertid at Malla ikke alltid var like heldig med snittet i sine herreklær. Det var visst ikke fordi hun ikke var dyktig nok, men hun skal etter sigende ha vært så fryktelig sjenert at hun ikke fikk seg til å ta ordentlige mål av sine mannlige kunder.

Malla forble ugift hele sitt liv, og hun fikk ingen barn. Men hun hadde utvilsomt sine drømmer. Kirsten Hellerdal fra Søndeled fortalte meg en gang at i hennes bestemors hjem fantes "Mallas kopp". Dette forholdt seg slik at Malla en gang i sin ungdom, antakelig rundt 1880, hadde deltatt på et misjonsstevne i Songe. Her hadde hun truffet en kjekk ung mann fra Søndeled. Han het visstnok Ellef Larsen Løkketangen, og etterpå klarte ikke Malla å få denne gutten ut av tankene sine. Etter å ha gått og tenkt på Ellef i lange tider, sikkert flere år, tok hun til slutt sin sjekte og rodde rundt Sild og Risør og videre helt inn til Søndeled for å treffe ham igjen. Som gave til Ellef hadde hun med seg en kopp. Men da Malla kom fram, viste det seg at Ellef i mellomtiden var blitt forlovet med en annen ung dame. Og det forlovede paret var akkurat på dette tidspunkt bortreist sammen. Så Malla hadde ikke noe annet å gjøre enn å ro hele den lange veien hjem til Lyngør igjen med uforrettet sak. Hun hadde imidlertid truffet moren til Ellef og forært henne koppen som Ellef skulle hatt. Og denne koppen har altså siden fulgt familien under navnet "Mallas kopp".

Malla døde ca. 1920 og min bestemor Thora Kielland Prestrud kjøpte huset for 2 500 kroner i 1923. Bestemor var da enke med tre gutter i alderen 12 til 15 år, og selv om prisen på huset i dag kan virke latterlig lav, utgjorde den etter datidens pengeverdi en betydelig sum. Blant annet måtte guttene ofre alt de hadde av sparepenger i banken for at familien skulle kunne finansiere kjøpet.

I tiden mellom Mallas død og bestemors overtakelse skal huset ha vært benyttet som lager for elektrisk materiell. På denne tiden hadde nemlig strømmen gjort sitt inntog i Lyngør, og installasjonsarbeidene pågikk for fullt rundt i havna.

Som sagt, regnes 1783 som husets offisielle byggeår. Men rundt 1950 var det nødvendig å skifte det utvendige panelet på veggene mot syd og øst. Dette arbeidet ble utført av snekker William Henriksen fra Lyngør. Han fortalte etterpå at han under panelet hadde funnet flere uttak i tømmeret på sydveggen og at disse tydet på at det en gang må ha vært en svalgang der. (Denne skjevrostede hustypen kalles da også svalgangshus).

Med ordet svalgang, menes i denne forbindelse et lite innelukket tilbygg som inneholdt trapp til andre etasje. Eksisterende trapp er imidlertid plassert i et hjørne av kjøkkenet, og i trapperommets tømmervegg er det også et uttak som korresponderer med en

kappet (og understøttet) bjelke i kjøkkentaket. Dette tilsier derfor også at huset må ha hatt en annen trappeløsning en gang i tiden.

I dag er det en steinbrygge utenfor sydveggen, slik det også er mange andre steder i Lyngør. Men disse bryggene skal være bygget på slutten av 1800-tallet av sjøfolk som hadde slikt vinterarbeid mens skutene deres lå i opplag og ventet på våren. Huset har helt sikkert ikke hatt noen svalgang etter at steinbrygga kom, og hvis det skulle ha vært en slik svalgang der tidligere, ville denne stått i sjøen. Men slik har man ganske enkelt ikke bygd hus verken den gangen eller seinere. William Henriksen mente derfor bestemt at huset i 1783 må ha blitt oppført ved at tømmerkjernen fra et annet og eldre hus er flyttet til tomten og laftet opp på nytt uten den opprinnelige svalgangen. Hvor gammelt selve tømmeret da kan være, er det ingen som vet.

Mallas hus i dag.

Det er en utbredt oppfatning i Lyngør at "Mallas hus" er stedets eldste. Men hvis man tar utgangspunkt i året 1783, er nok ikke dette riktig. Det finnes flere hus som er oppført tidligere. Om man derimot tar hensyn til at tømmeret kan stamme fra et annet og eldre hus, kan svaret sikkert bli et annet. Uansett kan man fastslå at "Mallas hus" er det eneste av de gamle 1700-talls husene i Lyngør som fortsatt stort sett har sitt opprinnelige utseende intakt.